

Ukrainsk korn med bismak

Solidaritet rammer sentraleuropeiske bønder.

I juli trakk Russland seg fra kornavtalen med Ukraina og truer nå alle handelsskip i Svartehavet. EU har svart med å styrke landkorridorene som ble åpnet i fjor. Ordningen har vært en suksess, men har også sine utilsiktede ofre.

CORENTIN LÉOTARD

Sjefredaktør for Courrier d'Europe centrale, Budapest.

Den 12. mai i fjor vedtok EU-kommisjonen en slags nødforstøyning av Ukraina til EU. Med «solidaritetskorridorer» skulle man omgå den delvise blokaden av svartehavshavnene, som 90 prosent av Ukrainas landbrukseksport tidligere hadde gått via. Det uttalte målet var at ukrainsk korn skulle nå sine tradisjonelle markeder i Nord-Afrika og Midtøsten, både for å sikre global matvaresikkerhet, og for å støtte den ukrainske økonomien. Kommisjonen oppfordret «markedsaktørene i EU til å stille nødvendig utstyr, materiell, kjøretøy, lektere og skip til rådighet så snart som mulig», og mente det ville kreve «fleksibilitet, smidighet og motstandsdyktighet for å holde i gang transportrutene og forsyningskjedene mellom EU og Ukraina».¹

Toll og alle økonomiske begrensninger på handelen ble opphevet mellom EU og Ukraina. Brussel oppfordret medlemslandene i øst til å redusere formalitetene på grensene til et absolutt minimum og øke lagringskapasiteten for korn. Transportnettene ble koblet sammen, og kapasiteten på omlastingsterminalene raskt forbedret. Ett år senere annonserte EU at 38 millioner tonn landbruksvarer, hovedsakelig korn og oljefrø, var blitt eksportert via disse nye europeiske rutene.²

Nå vil EU styrke disse korridorene etter at Russland i juli trakk seg fra kornavtalen med Ukraina, som gjorde det mulig å frakte korn via Svartehavet. 26. juli uttalte Luis Planas, landbruksministeren i Spania,

som har formannskapet i EU: «Vi må absolutt forbedre og styrke solidaritetskorridorene.»

SKJEV KONKURRANSE

Om ordningen har vært en suksess, har den også sine utilsiktede ofre, som vi hører lite om. 23. mai demonstrerte bønder fra Ungarn, Romania, Polen og Slovakia i Brussel for å fortelle Kommisjonen at «solidaritetskorridorene» ikke er vannrette. Flere hundre tusen tonn med mais og hvete har dukket opp på et marked som i teorien skal være beskyttet. Overfylte siloer og lagre har presset ned prisene. I slutten av april hadde hvetepreisene i Ungarn falt med 31 prosent sammenlignet med året før, mens prisene på mais hadde falt med 28 prosent.³

Årsaken var at den trege beslutningsprosessen i EU hadde forsinket åpningen av jernbanekorridoren og gjort at en stor del av kornet ble værende i området. Som Tamás Petőházi, leder for de ungarske kornprodusentenes forening, forklarer: «I fjor vår var det fire–fem millioner tonn ukrainsk korn i Ungarn. På høsten kollapset etterspørselen, for alle kjøpere hadde vendt blikket mot ukrainsk mais, hvete og bygg.» Han forventer en fortsatt svak etterspørsel etter ungarsk korn.

Den ungarske regjeringen kritiserer EU for å ha påtvunget medlemslandene en dårlig gjennomtenkt ordning. «Dumpingen av ukrainsk korn har gjort det umulig å overleve for bøndene, som har mistet sine nasjonale og europeiske markeder», sier

det ungarske landbruksdepartementet i en pressemelding. «Solidaritetskorridorene ble opprettet med gode intensjoner», sier landbruksminister István Nagy. «Men det har dukket opp profittjagende kornhandlere på markedet som har utnyttet tilgangen til ukrainsk korn til halv pris, som de har lagret i Ungarn og nabolandene.»⁴

I slutten av april hadde hvetepreisene i Ungarn falt med 31 prosent.

Hvem er det som har solgt kornet som bare skulle fraktes gjennom disse landene? «Det er operatørene, speditørene, alle de store kornhandlerne i den internasjonale agroindustrien», sa den franske forskeren Marie-Claude Maurel til radiokanalen France Culture 21. april, og la til: «Siden tiåret 2010–2020 har de etablert store anlegg i Ukraina for å bearbeide hveten som matvarekonsernene produserer. De enorme gårdene i Ukraina, som stammer fra de store statsdrevne kollektivbrukene, har blitt forvandlet av europeiske og amerikanske investorer. De har tatt kontroll over disse gigantiske kornåkrene, som de dyrker under ekstremt gunstige forhold med en høy grad av mekanisering. Dette er en skjev konkurranse, for i prinsippet skal det indre markedet i EU være beskyttet.»

MER LUKRATIVT, MINDRE RISIKOFYLT

Før krigen eksporterte Ukraina lite hvete til EU – rundt en halv million tonn i året – hovedsakelig med skip til Spania og Italia, men ikke til Sentral-Europa. Etter åpningen av landrutene skal Ukraina ha solgt 800 000 tonn hvete til Polen, 800 000 tonn til Romania og 250 000 tonn til Ungarn mellom juli i fjor og juli i år, ifølge det franske konsultentselskapet Tallage.⁵

Disse handelsstrømmene har ikke hatt samme innvirkning overalt i Sentral-Europa. Polen importerte i samme periode ti ganger mer ukrainsk mais enn vanlig (1,4 millioner tonn) og endte opp med et enormt overskudd på 600 000 tonn på grunn av svært gode avlinger. I Ungarn ble derimot den ukrainske maisen en redningsplanke etter en katastrofalt dårlig avling. Mye av kornet var uegnet til dyrefôr og ble derfor solgt til biodrivstoffindustrien.

«Ukrainsk korn reddet selskapet mitt», sier Zoltán Reng, direktør i den ukrainske kornforedlingsgiganten Hungrana Zrt. «I april i fjor lanserte vi et program for import fra Ukraina, som også har fått støtte fra den ungarske staten.» Uttalelsene hans står i skarp kontrast til den nye svertkampanjen de regjeringslojale mediene kjører mot ukrainerne, som de lenge har framstilt som krigshissere.

«Brussel holder fast på sin fortelling om solidaritetskorridorene», konstaterer den ungarske landbruksspesialisten György Raskó. Men han påpeker også at «de ukrainske selgerne er begeistret for tanken

Polske bønder i Dorohusk nær grensen til Ukraina blokkerer trafikken 9. juni i protest mot de store mengdene ukrainsk korn som kommer inn i landet. Kornet fra Ukraina skulle bare fraktes gjennom nabolandene og videre til Vest-Europa, men har blitt solgt lokalt og presset ned prisene. FOTO: BARTLOMIEJ WOJTCOWICZ, EPA / NTB.

på å kunne eksportere til det europeiske markedet, noe som er forståelig, for det er langt mer lukrativt og mindre risikofyllt for dem». Den franske markedsanalytikeren Benoît Fayaud bekrefter dette: «Bøndene i EU har alltid måttet forholde seg til indirekte konkurranse fra Ukraina, blant annet på markedene i Nord-Afrika. Men etter at krigen brøt ut, forsøkte ukrainske kornhandlere raskt å vende salget til de østeuropeiske markedene.»

I PRAKSIS IMPORTFORBUD

I midten av april motsatte de sentraleuropeiske landene seg Brussels eksklusive kontroll over handelspolitikken. Polen var det første landet som stengte grensene og solidaritetskorrideren. Landets nasjonalkonservative regjering har stilt seg fullt og helt bak Ukraina, men vil ikke risikere å støte fra seg bøndene før parlamentsvalget i oktober. Ungarn fulgte etter samme dag, og like etter stengte også Slovakia og Bulgaria grensene. 9. mai kritiserte Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj «strengt, for ikke å si brutale proteksjonistiske tiltak», da EU-kommisjonens president Ursula von der Leyen var i Kyiv. I et brev hun sendte til de gjenstridige landene, mente hun at «ensidige tiltak bare vil tjene Ukrainas motstandere».

Men i en pressemelding 2. mai hadde EU-kommisjonen erkjent at «eksepsjonelle omstendigheter undergraver de lokale produsentenes økonomiske levedyktighet». Kommisjonen lovet en ny

støttepakke på hundre millioner euro, etter en første pakke på 56,3 millioner euro i mars. I bytte mot gjenåpningen av grensene har Brussel blitt enig med Ungarn, Polen, Slovakia og Bulgaria om at hvete, mais, raps og solsikkefrø fra Ukraina kun kan fraktes under den felles transittordningen. Disse varene vil fortsatt være unndratt toll og kvoter, men de kan bare fraktes gjennom disse territoriene uten å bli lagret eller kjøpt. Med andre ord vil det opprinnelige prinsippet bak solidaritetskorriderer bli håndhevd i disse fire landene.

«Utsiktene til at Ukraina blir med i EU, gjør dette konkurranseproblemet til et akutt spørsmål.»

MARIE-CLAUDE MAUREL
FRANSK FORSKER

Kommisjonen har samtidig advart om at disse tiltakene er «eksepsjonelle og midlertidige». I Ungarn er synet delt på dette de facto-forbudet mot import. Kornbøndene er lettet, mens biodrivstoffprodusentene og ikke minst foreningen for kornhandlere påpeker at det er mangel på mais, og at forprodusenter og kjøttbønder snart vil få problemer.

FRYKT BLANT BØNDENE

Var formålet med solidaritetskorriderene bare å bringe korn til Ukrainas tradisjonelle

markeder i Nord-Afrika og Midtøsten? Er ikke ukrainske kornbønder også på jakt etter nye markeder i Europa? Kommisjonen erkjenner at logistiske «flaskehals» har gjort at ukrainsk korn har hopet seg opp i Sentral-Europa, men sier ingenting om de bakenforliggende strukturelle årsakene. For disse korriderene setter fart i liberaliseringen av all import fra Ukraina, som Brussel besluttet i fjor vår. «Det er grunn til å tro at vi finner interessene til de store kornmeglere bak krisen, at det er de som trekker i trådene», sier Marie-Claude Maurel. «Utsiktene til at Ukraina blir med i EU, gjør dette konkurranseproblemet til et akutt spørsmål. Det er et forvarsel.»

Bøndene i Sentral-Europa frykter at krisetiltakene og den «midlertidige» for-tøyningen av Ukraina i EU er det første skrittet mot en hurtiginlemmelse av landet i EUs indre marked. Selv om de gigantiske gårdene i Ukraina blir underlagt EUs langt strengere miljøkrav, vil de sentraleuropeiske bøndene slite stort med å konkurrere mot den intensive korndyrkingen på en ekstremt fruktbar jord i Ukraina.

Brussel har dessuten allerede startet å organisere konkurransen med en digital plattform som lar ukrainske kornhandlere finne logistikkelskaper i EU. Det har også dukket opp flere private initiativ. Togtransportelskapet Rail Cargo Austria har lansert appen GrainLane med støtte fra EU-kommisjonen, ifølge ukrainske medier. Appen skal være en digital

markeds plass for ukrainske produsenter på den ene siden og europeiske og afrikanske kjøpere og forhandlere på den andre, som ofte ikke hadde noen handelsrelasjoner før krigen. Med få klikk kan transaksjoner gjennomføres gratis og transport organiseres mot betaling.

«EU og Ukraina har en felles interesse av en frihandelsavtale. Det vil snu opp ned på markedene, og det vet bøndene her alt om etter et år med solidaritetskorriderer», sier Raskó. Som leder for en enorm gård på 22 000 mål som har tydd til mais fra Ukraina, ser han ikke negativt på denne utviklingen: «Vi har hatt en gullalder siden 2004 takket være subsidiene fra EUs felles landbrukspolitikk, samtidig som vi har hatt lite konkurranse», sier han. «Vi må bli mer produktive eller diversifisere.» Det ungarske landbruksdepartementet forsikrer at solidaritetskorrideren fortsatt er åpen, men at all godstransport som kommer til Ungarn nå, i likhet med i Polen, blir registrert, kontrollert, forsegle og overvåket helt til den forlater landet.

Oversatt av redaksjonen

1 «An action plan for EU-Ukraine Solidarity Lanes to facilitate Ukraine's agricultural export and bilateral trade with the EU», meddelelse fra EU-kommisjonen, Brussel, 12. mai 2022.

2 «Food for the world. What the EU countries are doing to mitigate the impact of Russia's war», EU-rådet, www.council.europa.eu.

3 «Agrárpiaci jelentések – Gabona és ipari növények» («Rapport om landbruksmarkedet – korn og industrivekster»), Agrárközgazdasági Intézet, Budapest, vol. XXVI, nr. 9, 2023.

4 Világgazdaság, 17. februar 2023, www.vg.hu.

5 Tallage / Stratégie Grains, www.strategie-grains.com.